

РОЗВИТОК ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА НА ЯВОРІВЩИНІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ М.Т. ЗАВАДКИ)

проблеми слухової діяльності та інтонування учасників навчальних хорових колективів передбачають як закономірності загальнохудожніх категорій, так і приватні моменти: особистісні відмінності студентів, особливості виконавської психології, якість слухових уявлень, чуття ладу, логіку емоційних переживань тощо.

1. Гельмгольц Г. *Учение о слуховых ощущениях как физиологической основе для теории музыки* / Г. Гельмгольц. – СПб, 1875.

2. Глинка М.И. *Литературное наследие. Т.1.* / М.И.Глинка. – Л., 1952.

3. Лащенко А.П. *Хоровая культура: аспекты изучения и развития.* – К.: Музична Україна, 1989.

4. Лесман И. *Об интонации и музыке* / И. Лесман / *Муз. образование.* – 1929. – № 2 – 4.

5. Морозов В.П. *Вокальный слух и голос* / В.П. Морозов. – М.-Л.: Музыка, 1965.

6. Теплов Б.М. *Психология музыкальных способностей* / Б.М. Теплов. – М.: АПН РСФСР, 1947.

7. Теплов Б.М. *Проблемы индивидуальных различий* / Б.М. Теплов. – М.: АПН РСФСР, 1961.

8. Юцевич Ю.Є. *Музыка. Словник-довідник* / Ю.Є. Юцевич. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003.

Стаття надійшла до редакції 23.09.2011

УДК 784.1(477.83)

Корнель Сятецький, професор,

*завідувач кафедри народних музичних інструментів та вокалу
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка,
заслужений працівник освіти України*

РОЗВИТОК ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА НА ЯВОРІВЩИНІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ М.Т. ЗАВАДКИ)

У статті розкривається тема становлення та розвитку музично-хорового мистецтва на теренах Яворівщини Львівської області. Матеріали-спогоди учасника тих подій несуть велику цінність у становленні історичної правди діяльності музичних та хорових колективів.

Ключові слова: хор, струнний оркестр, товариство “Боян”, “Просвіта”, диригент, композитор.

Літ. 12.

Актуальність проблеми. Терени Західної України мають глибокі, багаті традиції у становленні та розвитку музичного, хорового та драматичного мистецтва. Останні роки, при встановленні незалежної держави, науковцям, музичним діячам удалось зібрати багато цікавих історичних матеріалів та опублікувати статті, наукові розвідки, монографії тощо. Однак, ще актуальним залишається проблема вивчення, дослідження та публікація матеріалів розвитку сільських, міських просвітянських та церковних хорів, інших гуртів і їхній вплив на морально-духовний розвиток молодого покоління, яке, в майбутньому, вписало героїчну сторінку у боротьбі за незалежність нашої держави.

Аналіз досліджень та публікацій. У дослідженні культурно-мистецької діяльності Галичини, Західної України загалом є низка змістовних праць, в яких розкриваються історичні сторінки музично-хорового, театрално-драматичного мистецтва.

Зокрема питання розвитку культури Галичини висвітлювали відомі вчені М. Загайкевич, С. Павлишин, Ю. Булка, М. Білінська, С. Людкевич, Л. Мазепа, Й. Волинський.

Розвиток музично-хорового мистецтва регіону у своїх працях розкривають сучасні музикознавці Л. Кияновська, Р. Дудик, Т. Росуп, О. Попович, Н. Костюк, Л. Ханік та ін. Наукові праці цих авторів допомагають осмислити регіональний аспект музичної культури, засвідчують важливість розкриття джерельної бази музично-хорової культури Галичини.

Окремі аспекти розвитку культурно-просвітницьких та співочих товариств на зламі XIX – XX ст. висвітлювали у наукових розвідках та публікаціях В. Барвінський, А. Вахнянин, Н. Нижанківський, А. Рудницький та ін. Однак, регіональні аспекти музично-культурного розвитку Галичини і далі містять чимало “білих плям”, що зумовлено відомими суспільно-політичними обставинами.

Мета статті – ознайомити з матеріалом відомого музично-громадського діяча, учасника становлення та розвитку музично-хорового мистецтва на теренах Яворівщини у I половині XX століття – Завадки Михайла Теодоровича.

Виклад основного матеріалу. В м. Яворові початки хорової організації сягають 80-х років XIX століття, коли семінарист п. Супрун з Наконечного

РОЗВИТОК ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА НА ЯВОРІВЩИНІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ М.Т. ЗАВАДКИ)

заснував чотириголосий церковний чоловічий хор. Цей міщанський церковний хор проіснував до першої світової війни, а учасниками його були такі яворівці: Іван Харамбура – диригент, Степан Йойко, Іван Мисюк, Петро Маковей (брат письменника Осипа Маковея), Андрій Станько, Михайло Сарабай, Михайло Грабовський, Андрій Лісовський, Юрко Дзюрка, Володимир Шивала, Василь Шумилович, Микола Дусько, Андрій Подолух, С. Подолух, Михайло Борис.

Супрун тільки зорганізував і започаткував діяльність хору, а вів його на даліше якийсь час учитель із Семськ (тепер с. Оселя) Василь Чума, а потім, аж до 1913 року керував хором Іван Харамбура. Цей хор з успіхом виступав на концертах у честь Т. Шевченка. М. Вербицького, в театральних виставах, а приготувляли його до цих виступів Іван Вербовий та Мирон Лісковичський – учителі м. Яворова.

Мішаний хор підготовляв до концертів М. Горницький, парох с. Шкло, людина музикальна, диригент і композитор, який в більшості займався організацією і веденням струнного оркестру (тамбурино) в с. Шкло, а до Яворова приїздив тільки на репетиції хору.

Слід тут згадати про плекання хорового співу серед учнів української гімназії “Рідної школи” в м. Яворові. До гімназії спроваджено з Сербії в 1911 році музичні інструменти (т. зв. сербська тамбурина) й оркестр цей у складі понад 40 інструментів під керівництвом Й. Теліховського був свого роду, майже найкращим оркестром у Західній Україні.

Керівниками гімназійного хору до 1914 року, були спеціально призначені вчителі співу – А. Березовський, а згодом Роман Ставничий, який підніс цей хор до високого рівня музичної культури.

Концерти гімназійного хору й оркестру належали до найкращих музичних імпрез м. Яворова і користувалися великою популярністю. З 1921 року аж до 1939 року гімназійний хор провадив учитель Іван Грицуляк.

Період світової війни (1914 – 1916 рр.) приніс застій у розвіі хорового мистецтва в м. Яворові. У 1916 році гімназійний хор поновив свою діяльність. В цьому ж році організувався жіночий хор, який був *зав’язком* у майбутньому мішаного хору, що розвивався в 1920 – 25 рр.

В 1917 р. існував також чоловічий хор, який складався з молоді-міщан та інтелігенції.

Цей хор, помімо релігійно-обрядової діяльності, брав участь у різних світських імпрезах, концертах, добуваючи кошти на утримання гімназії і культурно-просвітницьких

установ. Невеликий за кількість учасників цей хор працював постійно і був доволі дисциплінованим. Керівником жіночого і чоловічого хорів був Степан Левицький.

Роки 1918 – 20 перервали роботу хорів, багато хористів не вернулись, загинули у буремні роки національно-визвольної війни. Загинули у боротьбі за створення незалежної Української держави активні пропагандисти рідної пісні Степан Британ, Осип Чопик, Іван Чопик, Іван Верхоляк, Мар’ян Левицький, а інші – вирвавшись з польського полону – взялися з новою енергією до культурно-просвітницької праці.

Організується великий мішаний хор, який нараховує понад 85 членів. У жіночих партіях приймають участь міщанські і передміщанські дівчата, а в чоловічих голосах старші і молоді міщани та представники інтелігенції. Особливо слід відмітити прекрасний зовнішній вигляд хору, який був одягнений у національні строї, вишивки, характерні для Яворівського краю. Всі його учасники з великим патріотичним почуттям, відданістю працювали для піднесення музично-хорової справи, національно-патріотичного виховання, пропаганди нашої народної пісні.

Цей хор приймав участь у різноманітних концертах в річниці Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки, О. Маковея, М. Вербицького. Репертуар хору складався із складних хорових творів як “Хустина” Г. Топольницького, дума з “Невольника” А. Вахнянина (до драми Т. Шевченка “Назар Стодоля”), “Заповіт” М. Вербицького (на два хори) і т.д. Хор приймав участь у різних театральних виставах Міської читальні, яка в ті часи проявляла активну діяльність.

Були спроби у Яворові організувати і заснувати на базі хору статутове товариство “Боян”, але польська влада, дуже чула до таких справ, статуту не затвердила. Помімо цього “Боян”, опрацювавши поважний, цікавий репертуар дав ряд концертів у Яворові, Немирові, Краківці, Судовій Вишні, інших селах, пропагуючи хорову класику і народну пісню.

Починаючи з 1927 р. у Яворі уже немає постійно діючого хору. Диригенти змінюються, хоч не бракувало їх ніколи. Ними були учителі – Бойко, О. Бачинський, згадуваний вже І. Грицуляк, який, крім гімназійного хору, провадив ще хор Читальні на Малому Передмісті, адвокати В. Ломіжевський та Володимир Неділка.

Слід відмітити заслуги у піднесенні хорового мистецтва до високого рівня хормейстера Володимира Неділки. Мішаний хор під його орудою виконував надзвичайно складні хорові твори такі як: “Б’ють пороги”, “Радуйся ниво

РОЗВИТОК ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА НА ЯВОРІВЩИНІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ М.Т. ЗАВАДКИ)

неполитая”, “Веснянки”, “Обжинки” М. Лисенка, “Заповіт” на два хори М. Вербицького, твори М. Леонтовича і т. д. Зауважимо, що В. Неділка за фахом адвокат, годинникар, був дуже добрим диригентом.

Цей хор у 1940 році на олімпіаді у Львові, одержав І-ше місце по області, був нагороджений грошовою премією і дипломом І-го ступеня.

У 1936 році приїхав у Яворів за направленням Головного Виділу Просвіти Михайло Завадка, який працював в філії “Просвіта” музичним референтом та організатором музичних хорових гуртків.

У монографії В. Дацка “Яворова віть” відзначено, що “Завадка Михайло Теодорович (22.05.1904, с. Мокротин на Жовківщині – 1987 м. Яворів) просвітянин, диригент, перший директор Яворівської музичної школи (нині школа мистецтв ім. о. Михайла Вербицького). Музичну освіту здобув у Львівському музичному інституті ім. М. Лисенка у тридцятих роках ХХ століття працював референтом філії Товариства “Просвіта” м. Яворова. Після Другої світової війни їздив разом з хором районного Будинку культури виступати в Москву. У 1958 р. був призначений директором новоствореної Яворівської музичної школи. На цій посаді працював до 1960 р. Керував хорами у загальноосвітніх школах, викладав уроки співу у Яворівській СШ № 2. Був активним членом Українського музичного товариства” [5, 130].

М. Завадка вложив неабияку працю в організацію та розвитку хорів як в Яворові так і в селах Яворівського регіону.

Мішаний хор м. Яворова, під керівництвом М. Завадки, нараховував 45 учасників, співав у церкві та на урочистостях, присвячених роковинам Т. Шевченка, І. Франка та інших календарних імпрезах. У репертуарі хору твори композиторів М. Лисенка, М. Леонтовича, Д. Бортнянського, М. Вериківського і т.п.

Великий резонанс на Яворівщині викликало Свято пісні, яке відбулося 20 серпня 1938 р. Великий, зведений хор, в якому взяло участь понад 200 учасників, злагоджено, на певному мистецькому рівні виконали ряд творів основоположників української музичної класики М. Лисенка, М. Леонтовича, М. Вербицького, низку українських пісень.

Хор у повоєнному 1944 р. продовжив свою діяльність у Міському будинку культури, був доповнений співаками і з великим успіхом виступив на обласному (м. Львів), Республіканському (м. Київ) та Всесоюзному (м. Москва) огляді-конкурсі хорових колективів.

Цікавими спогадами п. Завадка ділиться про

встановлення пам’ятника у 1935 році на могилі видатного композитора, автора нашого гімну Михайла Вербицького у селі Млинах Яворівського регіону.

“Скромна могила в селі Млини Яворівського району довгий час стояла занедбаною та запушеною. Лише у 1934 р. на кошти, зібрані хоровим товариством “Бандурист” і односельчанами композитора був поставлений невеликий пам’ятник видатному композитору великого небуденного таланту і складної творчої долі.

17 червня 1935 р. відбулось урочисте відкриття пам’ятника. Я особисто приймав участь у тому великому торжестві.

На свято з’явилося понад п’ять тисяч громадян з найближчих околиць, із Яворова, Львова. Зі Львова прибули хори “Боян”, “Бандурист”, а з ними композитори С. Людкевич та Н. Нижанківський. Після урочистого відкриття пам’ятника відбулась академічна імпреза з участю Львівських хорів, Краковецького хору (диригент Черкавський). Від імені співочих та музичних товариств виголосив гарну, змістовну промову композитор Нестор Нижанківський. А вечером в Яворові львівські та яворівський хори дали концерт з творів М. Вербицького, диригував хорами С. Людкевич.

М. Вербицький – це одна з найпомітніших постатей в історії української культури ХІХ століття. Він належав до митців, пройнятим палким бажанням розкрити духовні багатства рідного народу. Одні із найприкметніших рис творчості М. Вербицького – демократизм, високі ідеали культурного прогресу.

Музика М. Вербицького глибоко реалістична, гуманна і здорова в своїй основі. Хоча доля композитора не пестила, творчість і натхнення М. Вербицький черпав у народному побуті, в животворчому джерелі народного мистецтва”.

Висновки. Підводячи підсумок викладеного матеріалу, слід відмітити важливість його в історичному контексті розвитку хорової творчості Яворівського краю. Вищевикладений матеріал, спогади відомого хорового диригента, просвітянина М. Завадки дає щедрий першоджерельний матеріал у подальшому дослідженні процесу становлення та розвитку музично-хорового мистецтва Яворівщини.

1. Бермес І. Біля витоків хорового співу в Галичині // *Дзвін*. – 1994. – №1. – С. 95.

2. Бермес І. Еволюція хорового руху на Дрогобиччині в контексті розвитку культури Галичини (від “весни народів” до 1942 р.). – *Дрогобич: Коло*, 2002. – 200 с.

3. Бермес І. Хорове життя Дрогобиччини першої половини ХХ ст. в контексті духовного розвитку

МУЗИЧНО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВСТАНСЬКИХ ПІСЕНЬ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

Галичини до 1939 року: Автореф. дис... канд. мистецтвознав.: 17.00.03. – К., 2006. – 20 с.

4. Бурбан М. Українські хори та диригенти. – Дрогобич: Посвіт, 2007. – 672 с.

5. Дацко В. Яворова віть. Літопис рідного краю у життєписях. – Львів, 2009. – С. 130.

6. Дудик Р. Хорова культура Прикарпаття кінця XIX – першої третини XX століття: Дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.03. – К., 2000. – 221 с.

7. Костюк Н. Музична культура Західної України 20–30-х років XX століття: ідеї поступу і розвиток національних традицій: Дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.01. – К., 1998. – 267 с.

8. Мороз Л. Диригентсько-хорове мистецтво

Галичини другої половини XIX – першої третини XX століття: Автореф. дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.03. – Київ, 2003. – 21 с.

9. Попович О. Українське музичне життя Перемишля (1919–1999): Дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.03. – К., 2003. – 169 с.

10. Ханик Л.Р. Історія хорового товариства “БОЯН”. – Львів, 1999. – 122 с.

11. Черепанин Мирон Васильович. Музична культура Галичини другої половини XIX – першої половини XX століття: Дис... д-ра мистецтвознавства: 17.00.01. – К., 1998. – 389 с.

12. Яворівська земля – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1984. – 852 с.

Стаття надійшла до редакції 27.09.2011

УДК 784(477.83/.86)

Олег Цигилик, професор кафедри оркестрового диригування

Львівської національної музичної академії
імені М.В. Лисенка,
заслужений діяч мистецтв України

МУЗИЧНО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВСТАНСЬКИХ ПІСЕНЬ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

У статті зроблено музично-теоретичний аналіз пісень, які до сьогодні побутують у Східній Галичині в активному репертуарі співаків старшого покоління. Акцентовано увагу на структурних компонентах повстанських пісень, зокрема визначено типовість їхніх строфічних побудов, народномузичних форм, мелодичного становлення, ладових парадигм та способів виконання. Подано приклади перетекстів деяких повстанських пісень.

Ключові слова: повстанські пісні Східної Галичини, мелодика, народномузична форма, ладозвукоядна будова, спосіб виконання.

Літ. 9.

Постановка проблеми. У період відродження держави Україна стало можливим легалізувати ті народнопісенні жанри українського фольклору, які були в радянській період під строгою забороною. Першою чергою до них належать повстанські пісні. На відміну від усіх інших народномузичних жанрів повстанські пісні (їх ще називають піснями Української Повстанської Армії) народилися і функціонували у строгому підпіллі. Через те вони не мали можливості передаватися природним (активно побутуючим) способом і через деякий час могли би повністю забути і загубитися в часі.

Повстанський музичний фольклор привернув увагу українських фольклористів лише останнім часом (з початку 90-х років XX століття). На нього, першою чергою, звернули увагу такі українські вчені-етномузикознавці та етнологи, як О. Правдюк [7], А. Іваницький [4], З. Бервецький [1] Г. Дем'ян [3], Є. Луцько [5] та ін., що в принципі лише дали загальний аналіз цьому жанру, не акцентуючи уваги на його локальні музично-стильові особливості.

Мета статті – визначити музично-стильові особливості повстанських пісень Східної Галичини як території, на якій активно побутували й до сьогодні побутують повстанські пісні і які були свого роду духовною базою бійців за волю України.

Виклад основного матеріалу. За музично-стильовими особливостями повстанські пісні Східної Галичини є складовою нового жанру уснописемної культури (подібно до пісень-романсів, апоркрифічних колядок, пісень Першої та Другої світових воєн, частини пісень сучасної аматорської та анонімної творчості). Саме тому у повстанських піснях використовується насамперед регулярно-часокількісна та регулярно-акцентна ритміка. Візуально це проступає у вживанні незмінних тактових розмірів (дводольних, тридольних, чотиридольних), а також простих одночастинних та двочастинних форм-періодів. Регулярність ритмічного становлення може частково порушуватися (що характерно для пісень уснописемного походження). Однак, попри деякі нестандартні